

Tentokrát si na úvod povšimněme situací, kdy určité věci dosti často dostanou rychlý spád nebo získají nový význam, jestliže se specifickým způsobem nasvítí, popřípadě zasadí do jiného kontextu. Za jiných podmínek pak zase stačí změnit tzv. referenční rámec a kýžený posun se může za určitých okolností dostavit. V tomto směru se vždy přibližujeme k určitým metodám, praktikám či technikám odkazujícím k pojmu brikoláž neboli kutilství, a tak rozhodně nevádí, že v daném případě nastoupíme nepřímou cestu a přitom se též dopustíme určité míry neostrosti.

Shora uvedené předpoklady platí rovněž pro teorii a metodologii vědy. V jejím rámci zároveň můžeme ve správně zvoleném okamžiku využít i potřebnou nedisciplinovanost. Za výmluvný příklad takového postupu lze považovat aktivity významného badatele a velkého příznivce historické sociologie Petera Burkeho, který se v poslední době ve svých prezentacích (například v interview) vyvazuje ze své výchozí vědy, tedy historiografie, přesněji řečeno kulturní historie. Jasně to dává najevo například ve své poslední publikaci k sociologii vědění (*Social History of Knowledge. From the Encyclopedie to Wikipedia*, 2012), jejíž český překlad vydalo roku 2013 akademické nakladatelství Karolinum.

Stále více dnes do hry vstupují také inspirace vyplývající z jiných vědních oblastí, nejen v sociálních vědách se snadno vytvářejí tematické specializace či okruhy, jež se mohou bez zvláštních překážek prostupovat. Pro názornost uvedme alespoň pár příkladů. Lze konstatovat, že sociální a kulturní antropologie postupně přesunula svůj zájem z kmenových společností taktéž na společnosti komplexní. Důležitými se tak v sociálních vědách stávají empirické výzkumy precizující poznatky rovněž o společnostech západního typu, a tak kupříkladu tzv. chicagská škola se ve svém zájmu o sociologii města jeví v mnoha ohledech antropologicky centrovaná. Již od svého počátku v ní bylo akcentováno mimo jiné vymezení situace samotnými účastníky (moderně řečeno aktéry); zároveň se v ní studovaly malé sociální skupiny, subkultury. Pozornost si v tomto směru zaslouží jeden z hlavních představitelů chicagské školy Robert Park, jenž doporučoval přenést antropologické metody do ulic měst. Další příklad představuje americká The Society for Applied Anthropology, založená roku 1941, na jejíž vznik značně zapůsobily antropologické výzkumy průmyslových podniků, nikoliv tedy obvyklé studium kmenových společností. Ovšem v tomto čísle Historické sociologie se mnohem podrobněji, kvalifikovaněji a náležitě sofistikovaně vyjadřuje k chicagské škole Hynek Jeřábek, teoretik a historik empirických výzkumů.

Do seznamu osobností vyznačujících se „přepínáním“ mezi sociálními vědami může přidat také světové sociologické eso Shmuela Noaha Eisenstadta (1923–2010), jenž mimo jiné publikoval nanejvýš zásadní stať *Anthropological Studies of Complex Societies*, a to v časopise *Current Anthropology* (1961, No. 3, s. 212–221). Právě učiněnou zmínkou připomínáme nedožitě 90. narozeniny tohoto předního sociologa, který je stále uznáván

coby specialista na studium civilizačního vývoje, modernizace a dynamiku imperiálních struktur atd. (Viz též jemu věnovaný nekrolog z pera Jóhanna Pállo Árnasona, uveřejněný ve druhém čísle našeho periodika z roku 2010.)

Proč se ale o tom všem vlastně zmiňujeme? V tomto zacílení editoriale lze na první pohled uhodnout záměr představit úvodní článek *Whose Knowledge?* z tvůrčí dílny českého sociálního antropologa Milana Stuchlíka (1932–1980). Tento příspěvek byl již dříve publikován a k jeho opětovnému uveřejnění v našem periodiku dala laskavý souhlas autorova manželka Jarka Stuchlíková. Možná trochu zjednodušeně říci, že sociální antropologie se liší od ostatních sociálních věd dlouhodobým terénním výzkumem spojeným s participativním pozorováním. Právě tento předpoklad vrchovatou měrou splňoval i antropolog tělem a duší Milan Stuchlík, který podnikl od roku 1968 tříletý terénní výzkum u Mapuchů, původních obyvatel Chile, v lokalitách zhruba 50 km od města Temuco. Výsledky svého bádání prezentoval v zásadní monografii *Life on a Half Share* s podtitulem *Mechanisms of Social Recruitment among the Mapuche of Southern Chile*, vydané v Londýně roku 1976. Pro úplnost uvedme, že tento všestranný sociální vědec úzce spolupracoval s dalším významným antropologem českého původu Ladislavem Holým, s nímž zveřejnil několik uznávaných prací (kupříkladu *The Structure of Folk Models*, 1981). Čtenáři časopisu *Historická sociologie* se podrobněji seznámí s dílem Milana Stuchlíka též v následujících ročnících.

Za pozornost ovšem zcela jistě stojí také další příspěvky v tomto svazku *Historické sociologie*, zvláště když se všechny vyznačují přijatelným interdisciplinárním přesahem. Opomenout nelze ani nápaditost jejich autorů při řešení konkrétní sociálněvědní, respektive historickosociologické problematiky. Tak pro Lukáše Bůžka byla zajímavým odrazovým můstkem (socio)sémiologie a zejména myšlenky zakladatele moderní lingvistiky Ferdinanda de Saussurea. Autor předložené studie *Simmelova sémiologie* si zvolil pro detailní analýzy dosti opomíjenou Simmelovu knihu *Filosofie peněz*. Lze říci, že sociologie Georga Simmela se vyznačuje značnou obecností, což musíme přičíst mimo jiné jeho značné filosofické erudici. Také o penězích uvažuje Simmel dosti abstraktně, a pokud by žil v dnešní době, musel by vzít v potaz přímo též bující peněžní, respektive (virtuální) finanční deriváty. Zhruba od sedmdesátých let 20. století totiž nastupuje na ekonomickou a politickou scénu „finanční“ kapitalismus, jenž zaznamenal nejenom konjunkturu, nýbrž i vleklé krizové stavy. Nicméně finance jsou nezbytné pro dobré fungování společnosti, stimulují její ekonomický růst apod.

Již za svého života se stal Michel Foucault nepřehlédnutelnou figurou světového myšlení o člověku a společnosti. Navíc ukázal, jak je důležité vytvořit svou vlastní vědeckou disciplínu. Jako evropská intelektuální celebrita má mnoho vykladačů, zasvěcenců a obdivovatelů. Foucaultovi se totiž dařilo propojovat na první pohled zcela odlišné oblasti lidského vědění a jednání. Mezi velké foucaultovské okruhy náleží též analýza moci, které se naplno věnoval v knize *Dohlížet a trestat* (1975). Rovněž v tomto titulu Foucault zabírá určitou etapu dějin, v níž se mocenské vztahy začínají uplatňovat prostřednictvím konkrétních norem a normalizujících sankcí. Normalizační moc také homogenizuje a standardizuje sociální prostor a uplatňuje se ve všech sférách společenského života. Mimo jiné se jedná o jakési fabrikování jedinců podle jednotného vzoru. Uvedený koncept můžeme z pochopitelných důvodů uplatnit také v případě problematiky armády a války, což ve svém příspěvku *Pořadový krok jako disciplinační technika těla* velmi nápaditě demonstuje Petr

Wohlmuth. Ovšem o slovo se tu vedle Foucaulta hlásí i Marcel Mauss se svou klasickou studií o technikách těla z roku 1936.

Smyslem přítomného editorialem samozřejmě není jakkoliv doplňovat předložené příspěvky, ale hlavně poukázat na jejich originalitu, vědecký přínos a inspirativnost. Tyto parametry však splňují také další, zatím nejmenované texty: *Sekularizace, její kritika a pád dělnického hnutí v českých zemích* (Jiří Horák); *Analýza sociální struktury středověké společnosti* (Margita Minichová); *Sňatky Přemyslovců aneb Jak si vybírali ženichy a nevěsty* (Josef Kandert). Z uvedené sady příspěvků je patrné, že nevytvářejí jednotlý celek a celé číslo se nevyznačuje nějakou monotematicností. Přesto však všechny studie vykazují určité společné rysy; tolik k jejich charakteru alespoň telegraficky.

Někdy se projeví jako frustrující moment, že časopis nemůže reagovat na aktuální události, popřípadě že se na něco jiného z nedostatku prostoru zapomene. Pak přichází na řadu náprava v podobě upozornění nebo poznámky. Jedna taková se týká výročí komparativního sociologa modernity a odborníka na ruské dějiny Barringtona Moora (1913–2005), od jehož narození letos uplynulo 100 let. Jeho dílo má široký záběr sociologický, historický a geografický. Moore mimo jiné analyzoval sociální předpoklady vzniku demokracií a diktatur, dále moderních revolucí, komunismu a fašismu apod. Jeho díla se zabývají též důležitými vývojovými trendy, které mohou vyústit do autoritativního modelu vlády, což zní bohužel stále až příliš aktuálně. Tak třeba jedna z jeho knih *Social Origins of Dictatorship and Democracy* z roku 1966 vzbudila značnou pozornost badatelů v oblasti konfliktů a zájmových reakcí velkých sociálních skupin (například vlastníků půdy a rolnictva), sledujících vytváření vzájemných aliancí. Barrington Moore se zabýval rovněž kolektivním jednáním a násilnými střety (revolucemi a občanskými válkami), jež spoluutvářely národní státy. Vysvětloval sociální předpoklady politických procesů a moderních revolucí, jakož i vývojové trendy v prosazování demokracie.

Neměli bychom zapomenout také na pár důležitých „provozních“ informací. Předně již naplno působí výkonná redaktorka Kateřina Soukalová, která se hned ujala elektronické prezentace svěřeného periodika. Výsledek se dosti rychle dostavil v podobě domény, fungující při přepnutí rovněž v anglické mutaci. Ovšem ještě zbývá tuto virtuální sféru dále doplňovat o nové položky a zdokonalovat jejich nejrůznější kombinace. V plném proudu jsou také aktivity kolem zařazení Historické sociologie do mezinárodních databází CEEOL (Central and Eastern European Online Library), ProQuest a EBSCO, čímž se podstatně zlepší „viditelnost“ časopisu, on-line prezentace, dohledatelnost a citovanost příspěvků. Zároveň se naše úsilí zaměřuje k řadě vědeckých databází na dalších úrovních.

Nelze však zastřít jisté rozechvění, které doprovází plánování a následné absolvování všech doplňkových aktivit konaných kvůli zvýšení prestiže vehementně prosazovaného periodika, včetně jeho mezinárodního zasazení. Na paměti máme totiž i tu skutečnost, že se konkurence stále více zahušťuje, neboť dnešní doba informačně a distribučně výrazně pokročila a neustále se mění. Než dosti obav, na závěr vyslovme spíše nějaké pozitivní přání. Doufejme tedy, že Historická sociologie kolem sebe bude i v narůstající konkurenci soustřeďovat stále více čtenářů a přispěvatelů.

Bohuslav Šalanda